

Hemelsferen

Spanning tussen kerk en literaire fictie heeft altijd bestaan. Dominees waarschuwden het kerkvolk, katholieke autoriteiten stelden lijsten met ‘verboden boeken’ op. Toch valt er veel herkenbaars te vinden in de wereld van de letteren, waarmee dominees en catecheten hun voordeel kunnen doen. Bijvoorbeeld in het werk van Joke Hermsen en Leon de Winter.

Tjerk de Reus is literatuurcriticus en journalist voor het Friesch Dagblad en De Nieuwe Koers.

Het hiernamaals is typisch een thema van de kerk, zou je zeggen. Het is een geloofsartikel dat naadloos aansluit bij het geheel van de christelijke geloofsleer. Toch peinst elk mens wel eens over een leven na de dood. Al was het maar omdat het een nare gedachte is dat jouw bestaan na de dood compleet uitgewist zou zijn. Niet vreemd dat in hedendaagse romans soms iets te vinden valt over een bovenaardse, ‘hemelachtige’ werkelijkheid, zoals in *De ontdekking van de hemel* (1992) van Harry Mulisch. In twee recente romans – *Blindgangers* van Joke J. Hermsen en *VSV* van Leon de Winter – speelt het hiernamaals een opvallende rol.

Zwevende geest

Allereerst Joke Hermsen. Zij is auteur van een reeks romans, maar publiceerde ook filosofische boeken, zoals het succesvolle *Stil de tijd* (2008). In het slothoofdstuk van haar roman *Blindgangers* zweeft de geest van een gestorven personage boven Amsterdam, daalt af en neemt een kijkje bij ouders en vrienden. Er wordt daar getreurd, want de persoon in kwestie is recent door een ongeval om het leven gekomen. De zwevende geest probeert troost uit te delen. Interessant is de uitleg die deze gestorvene geeft over de werkelijkheid

Volgende week zoomt de auteur in op werk van P.F. Thomése.

waarin hij nu vertoeft: ‘Waar ik nu ben, is alles met alles verbonden. Zo simpel is het.’ Dit betekent dat het fenomeen ‘onderscheid’ is weggefallen, legt hij uit. Juist ‘onderscheid’ is een bron van problemen in de aardse werkelijkheid: wij onderscheiden, we hebben voorkeuren, leveren strijd – allemaal omdat de dingen ‘los van elkaar’ staan en dus onderscheiden zijn. Dat dwingende patroon levert ook een naargeestige moraal op: goed versus kwaad. Wie daar te zwaar aan tilt, wordt overmand door schuldbesef – een jammerlijke ontsporing, volgens de gestorvene. De oplossing ligt in de ervaring dat ‘alles met alles verbonden’ is, in een sfeer van oneindigheid en onzegbaarheid.

Boeddhisme light

Dit slothoofdstuk komt niet helemaal uit de lucht vallen. De he-

melse eenheidservaring is een antwoord op dilemma’s van de groep vrienden die in de roman centraal staat. Ze worstelen met vragen rond levensoriëntatie, missen bezieling, een zin des levens, en dreigen af te glijden in mistroostigheid of genotzucht. Het antwoord dat

Joke Hermsen naar voren schuift, komt overeen met de ervaringen van de gestorvene uit het slothoofdstuk: streef nu al naar een diepere levenservaring, voorbij de dwingende wetten van de klok, de agenda, de mo-

raal en de burgerlijkheid. Dieper boren en zoekend naar verstillingsraak je dan aan de spirituele dimensie, die na de dood op ons wacht.

Joke Hermsen spit diep in de thematiek van de levensoriëntatie en lijkt een soort boeddhisme light te propageren. Heel anders dan zij zoekt Leon de Winter in zijn recente roman – waarin eveneens de

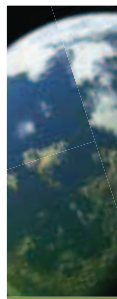
Hiernamaals speelt rol in romans

JOKE HERMSEN

LEON DE WINTER

verwarring groot en diep is – naar inzicht in de christelijke geloofs-traditie. Voor Hermsen heeft die traditie geen uitdaging, hoewel ze bezig is met vragen die al eeuwenlang door de kerk ter sprake worden gebracht. De Winter heeft daar blijkbaar wél een antenne voor. In zijn ronduit spannende nieuwe roman, *VSV of Daden van onbaatzuchtigheid*, schetst hij een samenleving – de Nederlandse – die verscheurd wordt door angst, vijandschap, terrorisme en dreiging. Dit is niet alleen een politiek verhaal, de verscheurdheid zit ook in de levens van personages, die kampen met angst, schuld en wanhoop.

Groeien

Een van de personages uit de roman is Theo van Gogh, die zich in het voorportaal van het hierna-maals bevindt. Hij krijgt daar de opdracht om te ‘groeien, omdat hij anders niet ‘verder’ kan. Zijn adviseur is een overleden franciscaanse priester, die hem opdraagt om als beschermengel daden te stellen van barmhartigheid en onbaatzuchtigheid. Vanuit de hemelsfe-ren kan Theo enige invloed uitoefenen, en die invloed moet van die onbaatzuchtigheid getuigen. Hij slaagt daarin, door met een he-melse lichtstraal een diepe crisis in Amsterdam (gijzeling, vliegtuigka-ping) ten goede te keren.

Of dit allemaal geloofwaardig is, zal elke lezer anders beoordelen. Belangrijk is de vraag welke bete-kenis die boventijdelijke werkelijkheid precies krijgt. Is het een vage sfeer, of een ‘grapje’ in de roman? Allerm minst: vanuit de hemelsfeer in deze roman wordt een morele ori-entatie naar de aarde uitgezonden: het gaat erom het goede te doen, zoals de Franciscaan uitlegt. Dat is best heel specifiek. Zelfs de notie ‘een nieuw hart krijgen’ is een voornaam motief in de roman, evenals de gedachte dat iemand sterft om een ander het leven terug te geven. In De Winters roman ke-ren de dingen zich ten goede, dankzij de verlossing die ‘van bo-ven’ komt.

Tjerk de Reus

Uit de rondzendbrief van Maarten en Maritha Dekker die door de Gereformeerde Gemeenten zijn uitgezonden naar Israël (Nazareth):

Tijdens ons verlof hebben we onze vakantie doorgebracht in Hongarije. Dit kwam eigenlijk door Shulamit, een Hongaarse die in het noorden van Galilea woont. We hebben haar ooit ontmoet tijdens de lessen Hebreeuws en zij is een goede vriendin van ons geworden, vaak komt ze bij ons een weekend. Shulamit is iemand met een interessante geschiedenis waarin zo onmiskenbaar het lijden van het Joodse volk is verweven! Ze is op haar 65ste in haar eentje naar Israël gekomen, Shulamit heeft geen familie, die is grotendeels door de nazi’s uitgemoord. Shulamit heeft nog een klein appartementje in Budapest en iedere keer nodigde ze ons uit om te komen. We zagen daar eigenlijk nooit kans toe, maar plotseling werd de weg gebaad. Vier dagen lang heeft Shulamit ons rondgeleid in het mooie Budapest, het was heel ontspannend, want we hebben een goede gids! Onze jongens waren er ook bij, dus we hebben genoten.

Shulamit heeft ons natuurlijk uitvoerig rondgeleid door Joods Budapest, waar nog een groot aantal Joden woont. Ze bracht ons naar het vroegere ghetto en wees op een kaart aan waar ze als baby met haar grootouders gewoon heeft. Haar vader heeft ze nooit gekend, die was door de Hongaarse (!) nazi’s als levend schild gebruikt, men liet namelijk de Joden over mijnevelden lopen. Haar moeder moest lopend naar een concentratiekamp in Oostenrijk. Zo bleef de kleine Shulamit bij haar grootouders in het overvolle ghetto achter. Onder Gods voorzienigheid moest haar moeder in het concentratiekamp een brits delen met een gelovige vrouw. Die getuigde tegen haar vanuit de Bijbel. De Heere heeft het willen gebruiken om Shulamits moeder te bekeren. Zij heeft zich toen letterlijk vastgeklampt aan de tekst uit Psalm 118:6: “De Heere is bij mij.” Ze had maar één verlangen en bede, ze moest overleven voor haar dochtertje die in het ghetto ver weg in Budapest was.

Als je zo’n verhaal hoort en je ziet nog een stukje muur van het ghetto met prikkeldraad voor je, dan huilt je hart... Wie kan het lijden van het Joodse volk peilen? En toch lopen door dat immense lijden ook de lijnen van de Almachtige. Shulamit vertelde verder dat haar moeder op haar verjaardag in het kamp nota bene een cadeautje kreeg van de vrouw die naast haar lag. Wie dacht er in een concentratiekamp überhaupt nog aan cadeautjes? Met een spijker had deze vrouw op de achterkant van een houten haarborstel de tekst uit Psalm 118:6 gekrast. Haar moeder zei altijd: Dit is het allermooiste geschenk wat ik in mijn leven gekregen heb! Haar moeder overleefde de oorlog, drie maanden lang zwieft ze door midden-Europa om thuis te komen, de wegen waren onbegaanbaar. Shulamit herinnert zich nog dat ze als peuter plotseling door haar oma bij een vreemde vrouw op schoot gezet werd, maar dat haar moeder zo verzwakt was, dat ze haar kleine Shulamit niet eens vast kon houden. (...)

***

Een lezer trof in de Zuiderkerk van Assen onderstaande foto van de vermaarde synode van de Gereformeerde Kerken in Assen, waar de kwestie Geelkerken – over ‘het spreken van de slang’ – aan de orde kwam. Zo ziet een gemiddelde synode er vandaag niet meer uit.

v.d.G.